

KISACIK ÖMÜRLÜ BÜYÜK ADAM: ÖMER SEYFETTİN (1884-1920)

Nâzım H. Polat

- Edebiyat tarihinde, pek klasik sorular vardır. "...'nın edebiyatımızdaki yerini anlatınız." ibaresi, edebiyat imtihanlarının daima karşılaşılan cümlelerindedir. Ancak bununla ne kastedildiği, soranın ne tür bilgiyi ölçmek istediği o kadar da açık değildir. Aynı soruyu Ömer Seyfettin için açıklayıcı biçimde sorarak ne öğrenilmek istendiğini ortaya koyabiliriz:

Ömer Seyfettin olmasaydı Türk edebiyatında ne(ler) olmazdı?

36 yıllık, kısacık bir ömür... Yirmi yılını çocukluk ve kendi yapacaklarına hazırlık dönemi sayınca geriye 16 yıl kalır. 16 yıllık gayretlerle dilin, edebiyatın ve daha geniş anlamıyla kültür hayatının yönünü değiştirmek... Bu kaç kişinin başarabileceği bir sınavdır? Ömer Seyfettin başarmıştır fakat o, yaptıklarını hiç mi hiç yeterli görmemiş, hep şikâyetçi olmuştur.

Öncelikle o, üstün yazarlık içgüdüleriyle tarihin dönüm noktasında geldiğinin farkındadır. Bu yüzden yerine göre çok köktenci davranır.

Onun ilk kalem tecrübesini yayımladığı 1900 yılı sonlarıydı. Sansürün gittikçe koyulaşan baskısından dolayı edebiyat hayatı çöleşmeye başlamıştı. Nitekim 1901 yılında devrin en önemli, Türk edebiyatının zümre hüviyetinde (özelliğinde) ortaya çıkan ilk hareketi, Edebiyat-ı Cedide birdenbire sönmüştür, hayır söndürülmüştür. Yeni bir meşalenin tutuşabileceği ortam için yedi yıl daha beklemek gerekecektir.

Ömer Seyfettin'in, 1908'de ilan edilen İkinci Meşrutiyet'e kadarki yayınları, onun yazı hayatı için hazırlık bile sayılmaz çünkü bu

kalem tecrübelerinden kendisi de hoşnut değildir.

İlk şiirlerinin yayımlandığı *Mecmua-i Edebiye* yazıhanesinde bir arkadaşı, onu, Tevfik Fikret'le tanıştırır. Yeni şiirlerini Fikret'e gösterir ve nasıl bulduğunu sorar. Fikret, nazik, kibar bir adam. Şiirleri beğendiğini söyler. Ömer Seyfettin'in muzipliği tutar: “*Heyhat, beyefendi.*” der, “*Bunlar gayet fena şeyler! Çünkü manasını kimse anlamaz.*”

Mecmua-i Edebiye yanında *İrtika*, *Malumat*, *Musavver Fen* ve *Edep* gibi İstanbul'da çıkan diğer dergilerindeki şiir ve nesirlerinden de memnuniyetsizliği muhakkaktır.

1903 Ağustos'unda Harbiye'den mezun edilerek merkezi Selanik'te bulunan 3. Ordu'nun İzmir Redif Tümeni'ne bağlı Kuşadası taburuna asteğmen olarak atanır. Ancak İzmir'e gitmeden Rumeli'deki eşkıyalıkların bastırılması için Manastır'a bağlı Pirlepe'de görevlendirilir. Bir yıl sonra (Eylül 1904) Kuşadası'na ve sonra İzmir'e geçer. Artık edebiyatla uğraşmak için daha rahat bir ortama kavuşmuştur. Burada çıkan *İzmir* (*Serbest İzmir*, *Edebî Serbest İzmir*, *Haftalık İzmir*, *Üsbüü İzmir*), *11 Temmuz* dergileri yanında İstanbul'daki *Musavver Eşref*'te yazı hayatını sürdürür fakat kültür hayatının çoraklığıyla ilgili rahatsızlığı geçmemiştir. Hatta bir ara, Türk şiirinin laf kalabalığı içinde debelenip durduğuna inandığı için Türkçe yazmaktan vazgeçer, Fransızca yazmaya çalışır. Hakkı Tarık Us'a gönderdiği mektuplarda, anlamsız beyitlerin, soğuk kafiyelerin, çaresizliğin dar sahasında bilgisiz, düşüncesiz, serseri dolaşan bir edebiyat hayatı yaşandığından bahseder. Yine o sıralar (1323 [1907? - 1908?]) Ali Canip'e yazdığı bir mektupta hâkim temayül olan Edebiyat-ı Cedide'nin dil ve üslup zevkini “*Mai ve Siyah*’ın ‘baran-ı dürr ü elması’ndan gayriihtiyari tiksiniyorum.” cümlesiyle değerlendirmişti.

II. Meşrutiyet'in ilanı (23 Temmuz 1908) bütün cemiyet hayatına ve edebiyata yeni bir hava hâkim olur. Toplum sorunlarından ama özellikle

siyasi meselelerden bahseden, duygudan ziyade fikir yoğunluklu bir ortama girilir. Ömer Seyfettin de II. Meşrutiyet'in ilanından iki hafta sonra, İzmir'de çıkan *Haftalık Serbest İzmir* gazetesinde "Hürriyet ve Edebiyat" başlıklı yazısıyla, bu yeni yolda yürümeye koyulur.

1909 başlarında, 3. Ordu Merkezi Selanik'te üsteğmen rütbesiyle göreve başlayıp artık daha verimli bir yazı hayatına girmişti. Hem Selanik'te hem İstanbul ve İzmir'de çıkan dergilere yazı gönderiyordu fakat ne kendisinin ne de başkalarının yazdıklarından memnundu. O sıralarda, devrin politika gürültüleri, sanatı boğmasın diye, Fecr-Ati adlı Edebiyat-ı Ce-

dide benzeri bir edebiyat topluluğu kurulmuştu. Yakup Kadri ve bazı arkadaşları, onu aralarına katılmaya davet ettiler. Sordu: "Gayeniz nedir?" Ona, "Sanat şahsî ve muhteremdir." sloganını tekrarladılar fakat o, "insanı yaralamayan alaycı tebessümüyle" "-Bu lafın hiçbir manası yok, cancağızım." mukabelesinde bulundu. Toplum faydasını gözetmeyip şahsın mızımız hisleriyle oyalanan şeyleri sanattan saymıyordu.

İşte tam bu noktada, üstün yazarlık içgüdüleriyle tarihin dönüm noktasına geldiğini fark etti. Bölük komutanı olarak görev yaptığı Yakorit'ten, Selanik Hukuk Mektebinde öğrenci, İttihat ve Terakki Mektebinde öğretmen olan yakın arkadaşı Ali Canip Yöntem'e "Edebiyatta, lisanda bir ihtilal vücuda getirelim." teklifinde bulundu. Ömer Seyfettin'in Türk edebiyatında hatta en geniş ifadesiyle kültür hayatındaki etkinlik alanı burasıdır. Önderlik ettiği Yeni Lisan hareketi, devrinin siyasi ve toplumsal şartlarının

da zorlamasıyla, kısa sürede “Yeni Hayat” adı verilen bir kendine dönüş hareketi hâline geldi.

O zamanlar, İttihat ve Terakki Cemiyeti Genel Merkez Üyesi sıfatıyla Selanik’te bulunan Ziya Gökalp’ın da Yeni Lisan hareketine katılması, dil görüşünden bir aydınlanma felsefesi olan “Yeni Hayat”a yönelmeyi daha anlamlı ve kolay kıldı.

Ömer Seyfettin, Haziran 1911’de askerlikten istifa ederek bütün gücünü “Yeni Hayat” anlayışını açıklayıcı çalışmalara verdi. Bu kapsamda, dille ilgili makaleler dışında *Millî Jimnastik*’i yazdı. “Jimnastikin millîsi olur mu?” diye düşünebiliriz. Bazen “millî spor” diye sıfatlandırdığımız güreş, bincilik ve okçuluk gibi alanlar aslında alışkanlıklarımızı, geleneğimizi ifade etmektedir. Ömer Seyfettin, bunlar yanında bedeninin tamamını birden geliştirici spor dallarını millî ve tavsiye edilebilir bulmakta, vücudun bir tarafını şişirirken diğer bir yanını zayıflatan, güdük bırakan sporları ise gereksiz saymaktadır. Bu sebeple gelecek nesillerin sıhhatli yaşayabilmesi için tavsiye niteliğindeki *Millî Jimnastik*’i kaleme almıştır.

Kozmopolitliğe Karşı

Ömer Seyfettin’in devrine göre diğer önemli bir çıkışı, *Vatan!... Yalnız Vatan...* (1911) kitapçığı iledir. Bu eser, kozmopolitliğe karşı millîliği savunmaktadır. Ali Canip Yöntem, Selanik’te aydınlar arasında Masonluğun pek yaygınlaştığını, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve kendisi dışında, Masonluğa ilgi duymayan hemen hemen hiç kimse kalmadığını, Ömer Seyfettin’in adı geçen eseri, bu gidişata bir karşı duruş olarak yazdığını belirtmektedir. Ömer Seyfettin Masonluk gibi “beynelmilel=enternasyonalizm” esasına dayanan bütün fikirlerin insaniyetçiliği öne sürerek vatan sevgisini yok etmeye çalıştığını ve bundan dolayı karşı çıkılması gerektiğini söylemektedir:

Ancak ey genç okuyucu! Ey “Yeni Hayat”ı tahayyül eden! Bize kahraman dedelerimizden kalan bu mukaddes ve geniş vatanı seven, onun hakiki yükselmesini bütün ruhuyla, bütün mevcudiyetiyle arzu eden genç okuyucu! Emin ol ki Masonluğa, avamın mantığını okşayarak, eski ve cahilane fikirleri, batıl taassupları takdir ederek ve taçlandırarak hücum etmeyeceğiz. Cahilane hücum cahillerin, mutaassıbane hücum mutaassıpların hakıdır! Bizim silâhımız fen ve felsefe olacaktır. Masonluğun “fizikötesi”nden ziyade, siyasî neticesi olan “beynelmilel = enternasyonalizm” fikrine, “insaniyet” hülyasına itiraz edecek, bunların vatan için ne kadar müthiş ve tehlikeli zararlar olduğunu ispat edeceğiz (s. 4-5).

Türk'e Özgüven

Kozmopolitliğe karşı çıkan yazarın öncülük ettiği diğer bir alan Türklerle özgüven kazandırmaktır. Balkan Savaşları hezimetinden sonra Birinci Dünya Savaşı'nın birbirinden karanlık tabloları ancak millî bilinç ve özgüvenle bertaraf edilebilirdi. Ömer Seyfettin'in Türk'ü tanıyan, Türk'ü tanıtan millî edebiyat iddiası aydınlardaki ruh çöküntüsünü azaltmıştır. "Millî edebiyat" terimini anlayamayan bazılarının "Öyle ise Fuzulî, Şeyh Galip gayr-i millî mi?" şeklindeki soruları yanıltmacadan ibarettir. Ömer Seyfettin'in istediği şey, başta Türkçe olmak üzere Türk'e ait özelliklerinin işlenmesi, kaybolmaktan kurtarılmasıydı. İlk ilkesi, "taklit değil ibda (yaratıcılık)" idi. Mitolojiye gitmek gerektiğinde İran veya Yunan'ı değil, kaynak olarak Türk'ün mitolojisini öneriyordu. Bütün bunlar yapılırken "Enderunca" denilen resmi yazışma dili değil, İstanbul halkının konuştuğu Türkçenin kullanılmasını istiyordu.

Aruz Yerine Hece

Ömer Seyfettin'in ısrarla üzerinde durduğu, en hassas davrandığı konulardan biri de aruz yerine hecenin kullanılmasıdır. Aslında Yeni Lisan hareketini başlatan ilk "Yeni Lisan" yazısında "...aruzu atıp Mehmet Emin Bey'in hece vezinlerini hiçbir şair kabul etmez." diyerek gönlü heceden yana olsa da aruzdan vazgeçilmeyeceği kanaatini de ortaya koyar fakat daha sonra vezinleri anarken daima "Acem aruzu" ve "millî vezin" tanımlamalarını kullanır. Onun hece vezniyle ilk şiiri "Gurbet Ellerinde -Yalnızlık" ve ikincisi ise "Gurbet Ellerinde -Kervan" başlıklı olup 1906'da yazılmış 1909'da yayımlanmıştır fakat bu tavrını devam ettirmeyip 1912'ye kadar yayımlanan şiirlerinin hepsinde aruzu kullanmıştır. 2 Temmuz 1912'de çıkan "Yıkık Han" şiirinden itibaren tamamen "millî vezin" ile yazdı. Toplam 88 şiirinden 52'si aruzla, 36'sı hece vezniyledir. 1918'e gelindiğinde artık hece, millî vezin olarak genel kabul görmüştü. Yani 1912'de tahsil hayatına başlayanlar Millî Edebiyat hareketinin etkisiyle, artık aruzu değil heceyi tercih eder oldular.

Özelde aruz yerine hece vezninin kabulü gibi genelde Yeni Lisan'ın kabulü de çok kısa zamanda oluvermiştir. Nisan 1911'de başlayan Yeni Lisan hareketi, 8 Kasım 1912'de Selanik'in düşmesiyle son bulmuş fakat daha sonra İstanbul ve Anadolu'nun çeşitli merkezlerindeki bazı yayın organlarında aynı dil davası savunulmaya devam etmiştir. 19 ay içinde kökleşen bu hareket, mucizevi biçimde yaygınlaşmıştır.

Söylediğini Uygulayan Yazar

Ömer Seyfettin'in bütün bu gayretleri, Türk edebiyatının fikrî zeminindeki değişimde önemli pay sahibidir. Ancak şunu da unutmamalıdır: Ömer Seyfettin'in, dil ve edebiyat konusunda yazdıkları aslında daha önce söylenmiş şeylerdir fakat daha öncekiler fikirlerini uygulamada başarılı değillerdi. Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa gibi Tanzimat edipleri de Türkçenin kendi yatağından ayrıldığını görebilmişlerdi ama söylediklerini kendileri uygulayamadılar; edebî eserleriyle farklı bir yol takibi için örnek olamadılar. Hâlbuki Ömer Seyfettin, dil ve edebiyat için nazari (teorik) görüşlerini hem şiir, hikâye, tiyatro gibi edebî metinlerde hem de fıkra ve makale gibi bilgilendirici metinlerde uyguladı; genç nesillere örnek oldu.

Yeni Lisan hareketine kadar ki şiirlerinde Edebiyat-ı Cedide zevkini başarıyla yansıtabilmiştir. Hatta bazı şiirlerinin altında "Tevfik Fikret" imzası yazılsa asla yadırganmaz. *Genç Kalemler* dergisinin 2. cilt, 1. sayısında (11 Nisan 1911), "Yeni Lisan" yazısıyla birlikte "Kış Hisleri" ile "Bahar ve Kelebekler" başlıklı iki edebî metin daha yayımlamıştı. "Kış Hisleri", tabiat temalı bir şiir gibi gö-

rünmesine rağmen “Yeni Hayat” özlemini, toplumsal değişimi dile getiren bir metindir.

*Her yer yeşillenir ve güler bir yeni hayat!
Yoktur tabiata ezeli bir elem, memât...*

Bir başka ifade ile Yeni Lisan yazısı dil ve edebiyatta, “Kış Hisleri” şiiri ise toplum hayatında millîleşmeye dayanan yenileşme arzusunu dile getirir.

Yukarıda değinildiği üzere Yeni Lisan hareketi, taşradaki bir dil tavrı olmaktan çıkıp Osmanlı Türklüğünün her tarafına saye salmaya başlayan bir kültür hareketine dönüştüğünde Balkan Savaşları başladı.

Tekrar Cepheye

Ömer Seyfettin, üsteğmen olarak yeniden askere alındı, 14 Eylül 1912’de Garp Ordusu’nun 39. Alay’ına katıldı. Komanova’da Sırlara, Yanya’da Yunanlılara karşı savaştı, 20 Ocak 1913’te Kanlıtepe’de Yunanlılara esir düştü. Bu arada esaret çilesi dolup İstanbul’a döndüğünde 1913 yılı bitmek üzeredir.

İkinci kere askere alındığında, siyasetle ilgilenenlerin askerlikten çıkarılması için bir kanun kabul edilir ve bu çerçevede mahkemeye verilir. Dönem, İttihatçı düşmanlığıyla bilinen Halaskâr Zabitan (Kurtarıcı Subaylar) grubunun desteği ile iktidar olan Büyük Kabine dönemidir. Ömer Seyfettin, siyasetle ilgisini inkâr edecek biri değildir. Çünkü takma adlarla İttihat ve Terakki Fırkası lehinde yazılar yayımlamıştır. Mahkeme, ordudan çıkarılma kararı verir (31 Ocak 1914). Kararın uygulanması için yürütülen süreçte, Babialı Baskını’yla iktidar İttihat ve Terakki’nin eline geçer. Onun ordudan atılışıyla ilgili mahkeme kararı kesinleşip bürokratik işlemler bitince evraka son imzayı atma işi, talihin tuhaf bir cilvesi olarak, Harbiye Nazırı sıfatıyla İttihatçı Enver Paşa’ya düşmüştür (22 Şubat 1914).

Artık Sivil Hayat...

Memurlukla değil kalemiyle geçinmek arzusundadır fakat bu mümkün görünmeyince Kabataş Lisesinde -ölümüne kadar devam edecek olan- öğretmenliğe başlar. Darülmualiminde (Erkek Öğretmen Okulu) de dersleri vardır.

1914-1915, Türkiye’de basın hayatının çoraklaşmaya başladığı yıllardır fakat Ömer Seyfettin için son derece verimli bir dönemdir. Esaret yılı olan 1913’te sadece dört metin yayımlamışken bu dönemde *Türk Yurdu*, *Zekâ*, *İçtihat*, *Tanin*, *Donanma*, *Turan* gibi köklü dergi ve gazeteler yanında *Safahat-ı Şiir ve Fikir*, *Nevsal-i Millî*’de de imzası görülür. *Turan Masalları –İhti-*

yarlıkta mı Gençlikte mi?, Aşk ve Ayak Parmakları, Yarınki Turan Devleti, Ticaret ve Nasip, Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset, Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi gibi kitapçıkları hep bu yılların eseridir. Türk Ocağı çizgisindeki *Türk Sözü* dergisi ise âdetta her şeyiyle Ömer Seyfettin'e aittir.

1915 sonlarında mutsuz bir evlilik, onu basın âleminde tamamen koparır. 1916 yılında sadece bir (1) yazısı yayımlanmıştır. Esasen özellikle 1916 ve kısmen 1917 yılı bütün Türk basını için verimsiz yıllardır.

Son ve En Verimli Dönemi

1917 Temmuz'unda yayın hayatına atılan *Yeni Mecmua*'da, Ziya Gökalp'ın da teşvikiyle, hummalı bir çalışma dönemine girer. Bu çalışma temposunu, ölüm döşegine kadar devam ettirir. Öyle ki bugün Ömer Seyfettin adı anılınca derhal hatırlanan metinlerin çoğu, *Millî Mecmua*, *İfham (İfham'ın Edebî İlâvesi)*, *Büyük Mecmua*, *Birinci Kitap*, *İkinci Kitap*, *Üçüncü Kitap*, *Kırım*, *Türk Kadını*, *Millî Talim ve Terbiye Mecmuası*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Turan*, *Vakit*, *İleri*, *Atı*, *Zaman*, *Şair*, *Türk Dünyası*, *Muallim*, *Yeni Dünya*, *Akşam*, *Büyük Mecmua*, *Diken* ve *İnci* gibi yayın organlarındaki yazılar olup bu son 2,5 yıllık dönemin ürünüdür. 660'a varan yayınının 348'i bu dönemindedir.

6 Mart 1335 (1920)'te vefat ettiğinde imzasını taşıyan kitap sayısı sadece 12 idi. Yukarıda anılanlar dışındakilerin ad ve yayım tarihleri şöyledir: *Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür* (İstanbul 1911), *Yeni Lisan ve Bir İstimzac* (Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem, M. Nermi ve Kâzım Nami Duru ile birlikte, Selanik-1911), *Ashab-ı Kehfimiz* (1918), *Harem* (1918), *Efruz Bey* (1919)'dir. Yazı faaliyetinin çoğu, süreli yayınların sayfalarında kalmıştı. Hatta bazı eserleri, gönderdiği gazete ve dergilerde, ölümünden sonra basılabildi. Son yıllarda onun kaleminden çıkma bütün metinlerin kitaplaşması, çok sevindirici bir durumdur. Böylece onun hakkında daha çok araştırma ve eserleri üzerine incelemelerin yapılabileceği yeni bir döneme girilmiştir.

II. Meşrutiyet yıllarından itibaren Türk hikâyesi denince akla gelmesi gereken ilk isim -tereddütsüz- Ömer Seyfettin'dir. O, hikâye sanatını (genel

olarak edebiyatı) süslü laf yığını sananlardan değildir. İster ferdî ister toplumsal bir mesele işlesin, bütün hikâyelerinde uyarıcı, farkındalığı artırıcı bir yön bulunur. Bazıları bu uyarıcılıktaki fikrî temelden hoşlanmadıkları için onun üstün sanatkârlığını görmezden gelmiş olabilirler. Sadece, milliyetçi mesajlarından dolayı ona düşman kesilmiş kimselerin varlığı da bir gerçektir. 1903'ten itibaren Balkanlardaki çetecilik faaliyetleri karşısında ve sıcak savaş ortamında canını ortaya koymuş birisinden "lay lay lom" edebiyatı bekleyenlerden hoşlanmayabilirler. Terör gruplarının kendi insanına bile canavarca duygularla davrandığını ("Bomba" vb.) gözler önüne serdiği için onu sevmeyen "ashab-ı kehfimi"ze mensup kimseler bulunabilir. Hatta kadına şiddet ve cinsel istismarı lanetleyen ("Beyaz Lâle" gibi) hikâyelerindeki

mesajı ters yüz eden fikir üçkâğıtçısı Efruz Bey'ler de vardır. Bunlara bir de sanatın örtük anlamından habersiz, kurmaca dünyasından nasipsiz olanları katmalıdır. Olsun!.. Varsın olsun... Ömer Seyfettin'i büyük kılan taraflarından biri de bu tür lüzumsuzluklara kulak tıkamış olmasıdır.

Türkler; onun hikâyelerinde alicenaplıkları yanında kendi saflıklarını, bilinçsizliklerini gördüler. Onun ayna tuttuğu insan yüzleri arasında mankurtlar da vardı. Gördüler ve bütün insan manzarasının kimliklerini, kişiliklerini Ömer Seyfettin sayesinde tanıdılar.

Ona çok şey borçluyuz.

Vefatının 100. yılında, kısacık ömürlü bu büyük adam Ömer Seyfettin'imizin asil ruhuna Fatihalar gönderiyor, Türklüğe, Türkçeye hizmetleri ve aziz hatırası önünde saygıyla eğiliyoruz.